

КРАВЧЕНКО Тетяна – викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», пр. Перемоги, 37, м. Київ, 03056, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4790-7462>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.17>

Бібліографічний опис статті: Кравченко, Т. (2021) Вплив вивчення історичного минулого на формування патріотичних настроїв молоді Великобританії. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 12 (44), 111–116, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.17>

ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ НАСТРОЇВ МОЛОДІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Анотація. У статті досліджується взаємозв'язок між знанням історії та формуванням патріотичних настроїв. Вказується, що вивчення історії з переважним акцентом на позитивному минулому прищеплює молоді почуття лояльності до держави, сформоване та позитивне почуття особистості та приналежності. Попередньо існуюча в Великобританії навчальна програма з історії базувалася на твердженні, що найкращим способом формування сучасного, всеохоплюючого патріотизму є навчання всіх британських громадян пишатися історичними досягненнями країни. Ключовими темами, які пропонувались для вивчення студентам, були розвиток благочинної системи парламентської демократії, підняття Великобританії до статусу великої держави шляхом промислової революції та приєднання до імперії та тріумф Великобританії у двох найбільших конфліктах ХХ століття. З часом Великобританія стала однією з багатьох країн, які відійшли від традиційної моделі шкільної історії, зосередженої на передачі позитивних оповідань про національне минуле. Це було відображено в першій національній навчальній програмі з історії, яка вимагала балансу між британською, європейською та світовою історією, а також між політичною, економічною, соціальною та культурною історією. Нова навчальна програма з історії також наголосила на важливості розвитку свідомого сприйняття та розвитку критичної грамотності молоді. Також було реалізовано ідею, що молоді люди повинні дізнатися, що минуле можна трактувати по-різному. Констатовано, що глибоке розуміння того, що сталося в нашій історії, допомагає усвідомлено розуміти те, що відбувається сьогодні. Розвиток незалежного критичного мислення стосовно історії серед молоді підтвердили результати опитувань, проведених після введення оновленої навчальної програми. Зауважується щодо цього, що мало хто з студентів пройде через життя, не відчувши в певні моменти приплив патріотичних настроїв, або не культивує власного почуття патріотизму під впливом інших людей. Зроблено висновок, що звернення до історичного досвіду та до національної пам'яті є однією з умов успішного національно-патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: молоді, патріотичні настрої, національно-патріотичне виховання, навчальна програма з історії, Британська історія.

KRAVCHENKO Tetiana – Lecturer at the Linguistics Department, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 37, Peremohy ave., Kyiv, 03056, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4790-7462>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.17>

To cite this article: Kravchenko, T. (2021) Vplyv vyvchennia istorychnoho mynuloho na formuvannia patriotychnykh nastroiiv molodi Velykobrytanii [The influence of study the history on the development of patriotic sentiments of young people in Great Britain]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 12 (44), 111–116, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.17>

THE INFLUENCE OF STUDY THE HISTORY ON THE DEVELOPMENT OF PATRIOTIC SENTIMENTS OF YOUNG PEOPLE IN GREAT BRITAIN

Summary. This article explores the relationship between knowledge of history and the formation of patriotic sentiments. It is indicated that the study of history with a predominant emphasis on the positive past instils in young people a sense of loyalty to the state, a mature and positive sense

of identity and belonging. Previously used history study program in the UK was based on the assertion that there is no better way of building a modern, inclusive, patriotism than by teaching all British citizens to take pride in this country's historic achievements. The key themes to be transmitted to students were the development of a beneficent system of parliamentary democracy, Britain's rise to great power status through the industrial revolution and the acquisition of an empire, and Britain's triumph in the two major conflicts of the twentieth century. With time UK was one of a number of countries that moved away from traditional model of school history centred on transmitting a positive narrative of the national past. This was reflected in the first National Curriculum for history, which mandated a balance between British, European and World history, and between political, economic, social and cultural history. New Curriculum for history also placed significant emphasis on the importance of developing students' conscious perception, and the development of young people's critical literacy. The idea was also implemented that young people should learn that the past could be interpreted in different ways. Having a strong understanding of what has happened in our history helps to have an informed understanding of what is currently happening. The development of independent critical thinking in relation to history among young people was confirmed by the results of surveys carried out after the introduction of the updated curriculum. It is useful to highlight in this regard that few students will pass through life without experiencing at some time the flush of patriotic attachment, or coming under influence from others to cultivate a sense of patriotism. It is concluded that the appeal to the historical experience and to the national memory is one of the conditions for the successful national-patriotic education of young people.

Key words: *young people; patriotic sentiments; national-patriotic education; Curriculum for history; British history.*

Актуальність проблеми. Формування громадянської політичної культури молодого покоління і виховання діяльного патріотизму вимагають планомірної реалізації державних програм у галузі молодіжної політики, вдосконалення діяльності інститутів громадянського суспільства. В Україні з метою впровадження цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання щодо формування української громадянської ідентичності розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1233-р схвалено Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (далі – Програма). Необхідність патріотичного виховання для побудови самостійної, незалежної держави обґрунтовується в Програмі результатами звіту про проведене восени 2017 року Лондонським Королівським інститутом міжнародних відносин Chatham House дослідження «Боротьба за Україну». Однією з проблем, які покликана розв'язати Програма, є наявність у суспільній свідомості розбіжностей про історичне минуле нації, недостатня поінформованість населення про історичні факти героїчної боротьби українського народу за своє соціальне й національне визволення. Програмою передбачається, зокрема створення умов для обміну досвідом та успішними практиками у сфері національно-патріотичного виховання між регіонами України та країнами євроатлантичного простору. Для формування науково-методологічних і методичних засад національно-патріотичного виховання вважається за доцільне ознайомлення та вивчення найкращого досвіду у цій сфері, співпраця з державами Європейського Союзу та іншими розвинутими державами, які на практиці реалізують програми національно-патріотичного виховання. Особливий інтерес становить вивчення відповідного досвіду Великої Британії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з патріотизмом, з оцінками його сформованості з огляду на поширення патріотичних та національних почуттів серед молоді різних країн, особливостям взаємозв'язку молодіжної політики та національно-патріотичного виховання присвячено багато досліджень та наукових праць як вітчизняних (Г.М. Авер'янова, Н.М. Дембицька, В.В. Москаленко, І.Р. Совсун, А.О. Подолянська, В.М. Марковець та інші), так і британських дослідників та науковців (P. Scott, L. Jerome, A. Mусock, J. Tonge, C. Belgeonne, B. Gidley, S. Hanson, A. Sundas та ін.). Для підвищення ефективності та результативності, а також подальшого вдосконалення методик та стратегій виховання, впровадження відповідних програм та заходів триває постійний обмін досвідом як серед педагогічних працівників, так і серед методистів та науковців. До вивчення досвіду молодіжних політик у Росії та Європі в епоху глобальних ризиків долучився Центр молодіжних досліджень,

заснований у Національному дослідницькому університеті «Вища школа економіки» (Санкт-Петербург) (ЦМИ, 2021). В ході дослідження Центром були детально вивчені локальні нюанси і окреслено характерні особливості молодіжних політик Німеччини, Фінляндії, Великобританії, Греції та Росії. В рамках теми, яку досліджує автор цієї статті, видаються особливо цікавими зібрані дослідниками спостереження щодо молодіжної політики у Великобританії. Згідно з зібраною Центром інформацією пріоритетами молодіжної політики у Великобританії є: прагнення до справедливого егалітарного суспільства (тобто суспільства з рівними можливостями з управління і доступу до матеріальних благ для всіх його членів), до більшої соціальної мобільності для молоді, підтримка молодих людей та позитивне ставлення до них, зокрема створення умов для безпечного і активного життя молоді, розвитку їх потенціалу та підвищення життєвих шансів для молоді (Там само, 11).

Національний центр «Мала академія наук України», Благодійний фонд «Агенти змін», Молодіжна ініціатива «Серце в долоньках» за фінансової підтримки Фонду демократії ООН (UNDEF) упродовж 2018–2020 рр. працювали над проектом, присвяченим проблемам громадянської освіти молоді. Дослідники спирались на приклади таких країн, як Грузія, Норвегія, США і Велика Британія. Ними був розглянутий досвід Великобританії у впровадженні та постійному вдосконаленні громадянської освіти, здійснено аналіз форм і методів впровадження громадянської освіти з посиланням на програму Британської Ради для молоді в галузі міжкультурного діалогу і соціального розвитку «Активні громадяни» (Клюзко, Колесник, 2020). Особливий інтерес у висновках до вищезазначеного аналітичного звіту становить зауваження авторів звіту, що «новітньою тенденцією в реформуванні системи освіти є надання громадянській освіті пріоритетності як наскрізної теми (наскрізної змістової лінії), яка пронизує всі предмети з метою формування ключових компетентностей» (Там само).

На цей час недостатньо розглянуто аспекти історичного підґрунтя формування патріотизму, зокрема історичну компоненту підготовки майбутніх фахівців та її роль у громадянському та національно-патріотичному вихованні. Необхідність дослідження цих питань є затребуваною для усунення існуючих у суспільній свідомості розбіжностей про історичне минуле нації, причому як в Україні, так і у Великій Британії. Отже, цікавим видається дослідження ситуації, пов'язаної з цим питанням у Великій Британії.

Мета статті. Метою статті є вивчення тенденцій патріотичних настроїв населення Великобританії з огляду на знання історії країни та її осмислення. Розглядається важливість формування та розвитку історичної свідомості як однієї з умов успішного національно-патріотичного виховання молоді. Для вирішення поставлених завдань був використаний комплекс теоретичних методів, як-от: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зв'язок громадянської освіти з патріотичним вихованням та формуванням національної ідентичності набуває особливої актуальності для країн із високим рівнем імміграції, до яких належить і Велика Британія. Як було зазначено у роботі Європейського інституту міграційної політики «Розробка громадянської освіти для різноманітних суспільств. Моделі, компроміси та результати», громадянська освіта зазвичай включає «концепції національної ідентичності, пов'язані з традиційними ідеями національної спадщини, історії та культури», а також «знання сучасної (політичної) історії <...> або національної та європейської історії» (Mouritsen, Jaeger, 2018: 11). Вивчення історії озброює людину знаннями і здібностями мислити історичними категоріями, бачити суспільство в його розвитку, виконувати оцінку явищ з огляду на їх минуле. Практика підтверджує, що без знання основ історії неможливо визнання освіти повноцінною (Чистяков, 2012). Очевидно, що історія, як галузь знань та наука, виконує різноманітні функції. Історія допомагає у виховуванні високих моральних і громадянських якостей, визначає ціннісні орієнтації. Осмислення історичних подій допомагає у визначенні суспільно-моральної гідності, розумінні добрих вчинків, обов'язків перед суспільством, сприяє формуванню громадянської позиції і патріотизму.

Сьогодні, коли сучасне суспільство справляє на молодь різнобічний вплив та окремі заходи впливу відзначаються суперечливістю і вираженням негативізмом, в боротьбі за умі та серця молоді все частіше на перше місце висувається ідея патріотизму, яка спирається, зокрема, на героїчне минуле країни, її історичний досвід, матеріальні та духовні надбання. В.І. Буренко констатує: «Патріотизм стає загальнонаціональною ідеєю і державним замовленням у сфері освіти та виховної роботи з молоддю» (Буренко, 2017: 130). Молодь завжди розглядається як актив

суспільства і рушійна сила позитивних змін. Проте на сучасному етапі, коли британська молодь постає перед такими проблемами, як зниження життєвих можливостей по відношенню до попередніх поколінь, зниження доступності вищої освіти, власного житла, постійного працевлаштування, зростання соціальної нерівності і доступу до ресурсів, особливо для представників етнічних меншин, зростає необхідність у нових форматах та методах залучення молоді, потребують перегляду та вдосконалення існуючі програми молодіжної політики. Під час перехідного періоду та зараз, після виходу Сполученого Королівства Великої Британії та Ірландії з Європейського Союзу, коли патріотичні переконання британського суспільства зазнали серйозних випробувань, політики та уряд країни звертаються до історичного досвіду країни, розуміючи, що об'єктивне вивчення історії на основі адекватних їй методів і понять допомагає глибше пояснити те, що відбувається, ніж спостереження тільки сучасних подій.

Історії Британської імперії присвячено велику кількість історичних та історіографічних досліджень у Великій Британії. Окреме місце в британській історичній науці займають праці, в яких робляться спроби виділити фактори, що сприяли стрімкому становленню Великобританії як світового лідера. Історія Великобританії складається з двох частин: до 1707 року розглядають історію Англії, Шотландії, Уельсу та Ірландії, після 1707 року починається історія власне Великобританії. Неможливо в обсязі однієї статті згадати всі визначні епізоди історії Великобританії. Наведемо дуже скорочений та схематичний огляд найбільш відомих фактів історії Великобританії від приєднання в 1707 році Шотландії. Надалі в Королівстві Великої Британії відбувались правління Георга III і IV, багаті на події: втрата американських колоній, заснування нових колоній в Австралії, приєднання Ірландії, поразка Наполеона в знаменитій Трафальгарській битві, промислова революція. В 1801 – утворення Сполученого королівства Великобританії і Ірландії. Потім – Вікторіанська епоха, час розквіту Великобританії у всіх областях – політичній, культурній, промисловій, науковій та військовій. Саме в Вікторіанську епоху зародився англійський середній клас, сформувався знаменитий образ джентльмена і кодекс честі. У містах Великобританії з'явилися освітлення, тротуари, водопровідні та каналізаційні мережі, метро. Країна стала фінансовою столицею світу. Наступною визначною подією в історії Великобританії була її участь у 1914 році в Першій світовій війні, з якої вона вийшла переможницею. Невдовзі Великобританія вступила в Другу світову війну і боролася проти нацистської Німеччини. В 1940 році новим прем'єр-міністром Великобританії став Уїнстон Черчилль, якого багато хто називає найвидатнішим британцем в історії. У 1947–1948 роках Великобританія переживала період деколонізації. Колишні колонії в Індії, Бірмі, колонії в Африці, Океанії і Індійському басейні отримали незалежність. У 1949 році від держави відокремилася південна Ірландія. І нарешті у 1952 році на престол зійшла королева Єлизавета II, яка займає британський трон найдовше всіх попередніх монархів за всю історію та уособлює собою надійність та стабільність в світі бурхливих змін.

Є очевидним, що для розуміння сутності явищ «патріотизм» та «патріотичні почуття» необхідно звернення до історичного досвіду. Історія Великобританії, насичена подіями та фактами, містить багато епізодів, які дотепер отримують суперечливі оцінки, викликають як повагу, так і осудження серед молоді. Проте серед сучасного покоління молоді Великобританії далеко не всі сприймають історичне минуле з повагою. Великобританія була однією з багатьох країн, яка відійшла від так званої «традиційної» моделі шкільної історії, яка базувалась на передачі позитивного канонічного представлення минулого. Зміни навчальної програми з історії мали сприяти розвитку критичної грамотності молодих людей, включаючи ідею про те, що молоді люди повинні розуміти, що минуле можна інтерпретувати по-різному (Haydn, 2012: 277). Безумовно, такий підхід отримав як схвальні відгуки суспільства, так і негативні. Проте він надав певні результати і змусив молодь замислитись над історією рідної країни. Для ознайомлення з точками зору молодих британців звернімося до Інтернет-ресурсу Quora, соціального сервісу обміну знаннями, своєрідного архіву запитань-відповідей, які об'єднуються за темами (Кравченко, 2021). Дослідимо зібрані відповіді на питання: «Чи є британці патріотами?» з огляду на те, що саме користувачі Quora кажуть про історію Великобританії та який вплив справляють знання з історії на їх патріотичні настрої (Quora, 2021). Найбільш свідомі патріоти, які надали розгорнуті відповіді, кажуть, що їм «подобається наша історія, всі її недоліки ... – адже вона привела до того багатого і різноманітного досвіду, який ми маємо сьогодні, і до

гостинної культури» (Quoга, 2021). Також висловлюються більш критичні думки: «Ми озираємося на історію і знаходимо речі, які не подобаються сучасній людині. В історії важливо розуміти підходи, які застосовувалися тоді, а не судити їх з упередженнями 21-го століття» (Quoга, 2021). Суттєво менша частина серед тих, хто відповів на поставлене питання, висловлює інший погляд на поставлені питання. Дехто з них навіть зазначає: «Британська історія огидна. Для мене вона нічого не означає. Мені соромно за це» (Quoга, 2021). Також серед молоді панує думка, що вони не можуть пишатися тим, чого не робили, так само, як не можуть пишатися тим, що зробили інші англійці. Представник старшого покоління розсудливо зауважує: «У все більшій частині населення з'являється бажання чесно розповісти про минуле і переоцінити участь нашої країни у таких справах, як роботоргівля і старі ідеї Імперії» (Quoга, 2021). Більшість з тих, хто надав розгорнуті відповіді, погоджуються з тим, що знання історії робить їх більш інформованими громадянами, розуміння подій минулого допомагає зрозуміти проблеми сьогодення, дозволяє вчитись на помилках інших людей, скоєних у минулому, та використовувати історичний досвід, щоб не допускати нових помилок. Сучасні британці з обережністю ставляться до історії своєї країни, вони не виставляють напоказ свої патріотичні почуття. Можна з впевненістю зазначити, що більшість британців вважають себе патріотичними достатньою мірою та пишаються тим, що вони британці (Кравченко, 2021). Проте ставлення до історії серед молоді досить неоднозначне, що деякою мірою пояснюється недостатньою поінформованістю, пов'язаною як з недоліками історичної освіти, так і з недостатньою популяризацією історії на рівні молодіжної політики. Дуже важливо, коли народ об'єднаний не тільки теперішнім громадянським і політичним буттям, але й спільним минулим разом із сподіваннями на спільне майбутнє В.І. Москаленко зазначає, що «людина розвивається не шляхом пристосування безпосередньої видової поведінки до зміни середовища, а шляхом передачі і засвоєння індивідами досягнень суспільно-історичного розвитку, досвіду попередніх поколінь людей, яке називається соціальним успадкуванням» (Москаленко, 2013: 501). З урахуванням зазначеного вище можна зробити висновок, що формування історичної свідомості є важливим складником громадянського та патріотичного виховання молоді.

Висновки і перспективи подальших розвідок цього питання. В сучасному суспільстві набувають важливого значення процеси формування історичної свідомості молодого покоління. З огляду на розглянуті першоджерела, нещодавні публікації у фахових періодичних виданнях робиться висновок, що однією з умов успішного національно-патріотичного виховання молоді є необхідність звернення до історичного досвіду, до національної пам'яті. Усвідомлення причетності до історії країни допомагає розумінню сутності таких явищ, як «патріотизм» та «патріотичні почуття», наповнює їх глибоким смислом. Формуванню історичної свідомості молоді перешкоджає недостатня поінформованість про історичні факти. Приклад опитування британського населення показує як саме знання історії, ставлення до історичного минулого, осмислення історичного досвіду впливає на громадянську та патріотичну свідомість. Перспективною темою для подальшого дослідження може бути вивчення заходів національно-патріотичного спрямування, на яких висвітлюються окремі події історичного минулого, а також які присвячені видатним подіям та пам'ятним датам національної воєнної історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антикризисный потенциал молодёжных политик в России и Европе в эпоху глобальных рисков. Центр молодежных исследований НИУ ВШЭ – СПб, 2021. 19 с.
2. Буренко В.И. Политическая социализация в трансформирующихся обществах (к вопросу о патриотизме). *PolitBook*. 2017. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-sotsializatsiya-v-transformiruyuschihya-obschestvah-k-voprosu-o-patriotizme> (дата звернення: 17.04.2021).
3. Ключко К., Колесник Л. Громадянська освіта: мистецтво творити зміни. Київ : Компринт, 2020. 74 с.
4. Кравченко Т.В. Оцінка патріотичних настроїв населення Великобританії (на основі двох вибіркового опитувань у період 2017–2020 років). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 75. С. 75–82.
5. Москаленко В.В. Соціалізація особистості: монографія. Київ : Фенікс, 2013. 460 с.
6. Чистяков В.Б. Историческая сущность социализации студентов. *Alma mater: Вестник высшей школы*, 2012. № 6. С.19–24.

7. Haydn T. History in Schools and the Problem of «The Nation». *Education Sciences*. 2012; 2(4):276–289.
8. Mouritsen P., Jaeger A. (2018). Designing Civic Education for Diverse Societies: Models, tradeoffs, and outcomes. Brussels: Migration Policy Institute Europe. 33 p.
9. Quora. Are the British people patriotic? URL: <https://www.quora.com/Are-the-British-people-patriotic> (дата звернення: 29.03.2021).

REFERENCES

1. Centre for Youth Studies (2021). Antikrizisnyi potential molodezhnykh politik v Rossii i Evrope v epokhu globalnykh riskov [Anti-crisis potential of youth politicians in Russia and Europe in the era of global risks]. St. Petersburg: Higher School of Economics, National Research University. 19 p. [in Russian].
2. Burenko, V.I. (2017). Politicheskaia sotcializatsiia v transformiruiushchikhsia obshchestvakh (k voprosu o patriotizme) [Political socialization in transitional societies (on patriotism)]. *PolitBook*. No. 4. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-sotsializatsiya-v-transformiruyuschih-sya-obschestvah-k-voprosu-o-patriotizme> (accessed 17 April 2021). [in Russian].
3. Kliuzko, K., Kolesnyk, L. (2020). Hromadianska osvita: mystetstvo tvoryty zminy [Civic education: the art of creating change]. Kyiv : Kompynt. 74 p. [in Ukrainian].
4. Kravchenko, T.V. (2021). Otsinka patriotichnykh nastroiv naselessia Velykobrytanii (na osnovi dvokh vybirkovykh opytuvan u period 2017–2020 rokiv) [Assessment of patriotic feelings in British society (based on two opinion polls for the period 2017 to 2020)]. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools: collection of scientific papers*. Zaporizhzhia: KPU. Vol. 75, pp. 75–82. [in Ukrainian].
5. Moskalenko, V.V. (2013). Sotsializatsiya osobystosti: monohrafiya [Socialization of personality: monograph]. Kyiv: Feniks. 460 p. [in Ukrainian].
6. Chistiakov, V.B. (2012). Istoricheskaia sushchnost sotcializatsii studentov [Historical essence of students socialization]. *Alma mater: Bulletin of the higher school*. No. 6, pp. 19–24. [in Russian].
7. Haydn, T. (2012). History in Schools and the Problem of «The Nation». *Education Sciences*. Vol. 2(4), pp. 276–289.
8. Mouritsen, P., Jaeger, A. (2018). Designing Civic Education for Diverse Societies: Models, tradeoffs, and outcomes. Brussels : Migration Policy Institute Europe. 33 p.
9. Quora. Are the British people patriotic? URL: <https://www.quora.com/Are-the-British-people-patriotic> (accessed 17 April 2021).

Стаття надійшла до редакції 27.05.2021